

ANDRIĆ EDIT

Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

A 'fehér' szín a magyarban és a szerbben

Összefoglaló

Az ember univerzális tulajdonsága, hogy a látószerve segítségével érzékelni tudja a fényt s ezzel együtt a színeket is, amelyek körülveszik őt. A színérzék alapján semleges és tarka színeket különböztetünk meg. A dolgozat az akromatikus színek egyikével foglalkozik, illetve annak megnyilvánulásával a magyar és a szerb nyelvben. Külön kitér a színt megnevező lexémák szemantikájára, kognitív jellemzőire, derivációs potenciáljára és a vele alkotott frazeológiai egységek elemzésére, azzal a céllal, hogy rámutasson a két nyelvben tapasztalható hasonlóságokra és különbségekre.

Kulcsszavak: színek, árnyalatok, *fehér*, *beo*, kontrasztív elemzés, magyar nyelv, szerb nyelv.

Bevezetés

A szín mint sajátos, de ugyanakkor univerzális vizuális jelenség régóta foglalkoztatja az ember fantáziáját. Sokféleképpen közelíthetünk a tanulmányozásához: a természettudományok felől (vizsgálhatjuk fizikai sajátosságait, intenzitását), a társadalomtudományok szemszögéből (foglalkozhatunk kognitív jellemzőivel, percepciójával, az ember lelkivilágára gyakorolt hatásával), de a humán tudományok és a művészetek oldaláról is (szimbólumrendszerével, kifejező potenciáljával) s nem utolsósorban nyelvészeti indíttatással is. Az utóbbi diszciplína terén leginkább a színek nyelvenkénti megnevezése motiválja az izgalmas elemzéseket. A színneveket is vizsgálhatjuk

különböző módon: általános nyelvészeti szempontból, kutathatjuk az egy nyelven belüli színekkel kapcsolatos kifejezéseket, de összehasonlító és kontrasztív nyelvészeti fejtegetéseket is megkockáztathatunk egy vagy több rokon vagy különböző nyelvcsaládba tartozó nyelv kapcsán. Ilyen vizsgálódások során sok minden kiderül az összehasonlított nyelvek rendszeréről, olykor még tévhiteteket is megcáfolhatunk velük.

Ezúttal a ‘fehér’ színt járom körül kontrasztív megközelítéssel, és pedig különböző módon elemzem magát a színt és a színárnyalatokat megnevező kifejezéseket a magyar és a szerb nyelvben: megvizsgálom a jelenség szótári definiálását, a színnév etimológiáját, az árnyalatmegnevezések jellemzőit, a derivációs tartományát, továbbá érintem a fehérrel kapcsolatos frazeológiát a két említett nyelvben, valamint a gyakori szókapcsolatokat, kollokációkat.

A ‘fehér’ színtartománya

A ‘fehér’ valójában nem fizikai értelemben vett szín, ezért sokan tagadják színi mivoltát, ugyanakkor sokkal több is annál, mivel a fehér fény tartalmazza a spektrum összes színét, pontosabban annak bontásával keletkeznek a tarka színek, amelyek egyben az alapszínek is. Először is tekintsük meg, hogy a vizsgálódásunk tárgyát képező kifejezés és annak szerb ekvivalense milyen jelentéssel bír az értelmező szótárakban.

FEHÉR **I. mn 1.** Olyan színű mint amilyen a tiszta hó [...] | Ősz, ezüstfehér. **2.** Világos színű [...] | színtlen, átlátszó **3. irod** Szűziesen tiszta, ártatlan [...] **4. tört** Ellenforradalmi [...] **II. fn 1.** A legvilágosabb semleges szín | Fehér festék. [...] | fehér ruha **2.** Fehérbor **3.** Fehér (nem színes bőrű) ember **4. sp biz** Sakkban: világos. **5.** Vminek a fehér része **6. tört a)** Ellenforradalmár **b)** Fehér gárdista (ÉKsz.)

БЕО **1. a.** који је боје снега, млека и сл. [...] **б.** саграђен од камена такве боје или окречен таквом бојом; уопште које се белином

истиче од средине, позадине [...] **в.** сед, пепељаст; сребрнаст; сјајан [...] **г.** светлоплав, светао [...] **д.** који је светле, отворене боје у односу на нешто тамне боје исте врсте [...] **2. а.** светао, сјајан, блештав; усијан, ужарен [...] **б.** јасан, видан, светао, пун светлости, обасјан светлошћу [...] **3. фиг. а.** чедан, невин, безгрешан, частан [...] **б.** добар, позитиван у моралном смислу (обично уз „црн” као супротност) [...] **в.** срећан, угодан, пријатан [...] **г.** оптимистички, ведар [...] **4. а.** празан, неисписан; брисан од стране цензуре [...] **б.** који је без тачака, празан (о доминама) [...] **5.** саставни део поједних назива, обично ботаничких и зоолошких термина [...] **б.** у именичкој служби **а.** *м пол.* контрареволуционар, противних комунистичке револуције **б.** онај који је обучен у бели дрес (спортиста) **в.** онај који игра белим фигурама (у шаху) **г.** бело одело, бела одећа, жена у белом **д.** *ж мед* беона **ђ.** беоњача **е.** бела скрама на језику *ж фиг.* оно што је добро, позитивно, лепо¹. (RSJ)

A szerb értelmező szótár részletezőbb a jelentések definiálásban, azonban a lényeges dolgokban mindkét nyelv megegyezik. A *fehér* – *beo* elsődleges jelentését a ‘hó’ színével azonosítjuk (a szerbben még a ‘tejjel’ is). Az első értelmezés tartalmazza az ‘ősz’ és az ‘ezüstszín’ jelentést is. A fehérén kívül a szín hiányát vagy a világos árnyalatokat is jelölheti a dolog sötétebb (rendszerint ‘fekete’, esetleg ‘barna’) változatával szemben. A szerbben egykor a ‘világos’

¹ FEHÉR **1.a.** amely olyan színű mint a hó, a tej stb. [...] **b.** ilyen színű kőből épült vagy ilyen színűre meszelt épület; amely fehérségével kitűnik a környezetéből [...] **c.** ősz, hamuszínű; ezüstös, fényes [...] **d.** világoskék, világos [...] **e.** valamilyen tárgy vagy jelenség világosabb változata, a sötétebbhez vagy más színűhöz viszonyítva [...] **2.a.** világos, fényes, csillogó, ragyogó; izzó, parázsló [...] **b.** látható, világos, fényes, fénnel teli [...] **3. átv a.** ártatlan, büntelen, becsületes [...] **b.** jó, pozitív, erkölcsös (leginkább a ‘fekete’ ellentétéként) [...] **c.** boldog, kellemes [...] **d.** derűs, vidám [...] **4.a.** üres, kitöltetlen; a cenzúra által törölt [...] **b.** pont nélküli, üres (a dominóra vonatkoztatva) [...] **5.** növényi és állati terminusok részeként [...] **6.** főnévi funkcióban **a.** *м пол* ellenforradalmár, a kommunista forradalom ellensége **b.** aki fehér mezben van (sportoló) **c.** fehér sakkfigurával játszó személy **d.** fehér ruha, öltöny **e.** *forv* hályog **f.** szemfehérje **g.** fehér lepel a nyelven **e.** *fig* az ami jó, pozitív, szép. (Fordította a tanulmány szerzője).

szinonimájaként tartották számon a *beo* melléknevet. Ivić a *bela kafa* (= fehér kávé, magyarul *tejeskávé*), *belo vino* (= *fehérbor*), *beo ten* (= *fehér bőr*) szintagmákkal példálózik, ahol a *beo* tulajdonképpen a kávé esetében ‘barnát’, a bor esetében ‘sárgát’, és a bőrre vonatkoztatva ‘rózsaszínt’ jelent, illetve a tárgy lehetséges színei közül a legvilágosabbat, a fehérhez legközelebb állót reprezentálja (Ivić 1995: 14). A ‘fehér’ ezeknél tehát világos mivoltával áll szemben más, nem semleges színekkel, és pedig a barnával, pontosabban a feketével (a kávé esetében), a vörössel (a bor példájában), valamint a fekete/sárga/vörös színekkel, amikor az emberi testszínre vonatkoztatjuk. Ehhez a sorhoz még hozzá kívánkozik a szerbben a *beli luk* és a *crni luk* (= fehér hagyma és fekete hagyma, magyarul *fokhagyma* és *vöröshagyma*) páros, amely rávilágít a nyelvek közötti percepciók különbségekre, pontosabban felveti a kérdést, hogy valójában miért ‘fekete’ a szerbben és ‘vörös’ a magyarban a hagyma. A szerbben ez egyértelműnek tűnik: a ‘fokhagyma’ terminusban szereplő ‘fehér’ színnel állítja szembe a ‘feketét’ (*beli luk* – *crni luk*), a magyarban viszont, tekintettel arra, hogy a *fokhagyma* megnevezésben nem szerepel színnév, nem nevezhetjük meg annak komplementer párját, így a *vöröshagyma* héjának színéről kapta a nevét.

Ivić hívja fel a figyelmet arra is, hogy a *beo* melléknév a szerbben megtartotta a fényességgel, ragyogással kapcsolatos eredeti szemantikáját is, ez kihat a szín hőérzettel kapcsolatos metaforikus jelentéstöbbletére, ezért találjuk meg az ‘izzó’, ‘parázsló’ mellékneveket a jelentésmeghatározások között.

Jelentős helyen áll mindkét nyelvben az átvitt értelem, amely a szüzességre, ártatlanságra, erkölcsre vonatkozik. A magyarral ellentétben a *beo* melléknév még pozitív hangulatot és érzelmeket is kifejezhet, azt, hogy valaki boldog, derűlátó, vidám, vagy hogy valami kellemes. A szerb szótárban külön pontban szerepel a különböző értelemben használatos ‘hiány, űr, üresség’ jelentés.

Főnévi funkcióban a magyarban a *fehér* elsősorban a szín nevére és a festékre vonatkoztatható, de a fehér bőrű embert is jelölheti. Politikai értelemben az ‘ellenforradalmár’ jelentés megtalálható mindkét nyelvben. A szerbben még fehér ruhás személyt vagy a sportban fehér mezes játékosokat jelent. Csak nőnemű

alakja egykor a szem fehérjét is jelölte, ma azonban már a származékszava, a *beonjača* használatos ilyen értelemben.

A magyar *színtan.hu* (<http://www.szintan.hu/>) portálon a 'fehér' színtartományában 79 megnevezés szerepel. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ennyi különböző színárnyalat létezik, hanem inkább azt, hogy a fehér szín intenzitásának kifejezésével más-más tárgyra, jelenségre asszociálunk a fehér szín kapcsán. A dolgozat mellékletében közlöm a szóban forgó színmegnevezéseket színkódjokkal, valamint angol és szerb nyelvű megfelelőikkel együtt, és pedig két külön táblázatban. Az egyik az azonos, #FFFFFF, RGB: 255 255 255, H:-² jelzéssel rendelkező, ún. tiszta fehéreket tartalmazza, a további, ezektől némiképpen eltérő árnyalatokat a második táblázat szemlélteti.

A 'fehér' a korpusz alapján lehet: tiszta, ragyogó, vakító (*hófehér*), továbbá lehet tört (*fal-*, *klór-* és *nyárfehér*), tört/meleg (*alabástrom-*, *gyapjú-*, *gyöngy-*, és *papírfehér*), piszkos (*gipsz-*, *mészfehér*), valamint hideg (*opál-* és *márványfehér*) és meleg (*bárány-*, *kagyló-*, *kókusz-*, *ón-*, *tej-*, *tejjel-* és *zsírfehér*). Felületszínként említhetjük a következőket: antik, ezüst (*ezüstszín*), fényes (*porcelánfehér*), matt (*gyapot-*, *kréta-*, *vattafehér*) tompa (*litopon-* és *lisztfehér*), és opálos (*márvány-*, *porcelánfehér*). Ezenkívül átmenetet is képezhet valamely más alapszín és a fehér között: sárgásak (*elefántcsont-*, *gólya-*, *krizantém-*, *lárva-*, *marcipán-* és *sárfehér*) szürkések (*tojáshéjszín*), kékeseek (*hold-*, *patyolat-*, és *télfehér*), zöldesfehér (*bodzafehér*).

A szerb nyelvre kevésbé jellemző szóösszetételek képzése, ezért az említett magyar árnyalatok szerb megfelelőinek megalkotásában több különböző megoldáshoz folyamodhatunk. Egyrészt az analitikus módot, körülírást, illetve hasonlatokat alkalmazhatunk: *beo poput sna* (= fehér, mint az álom), *beo kao inje* (= fehér, mint a dér). Amennyiben a hasonlítási alapul szolgáló főnév jelentése lehetővé teszi, akkor olyan kötőszavas összetételként is fordíthatjuk, amelynek

² A színkódok tartalmazzák a színminta adatait: # a hexadecimális jelzést; az RGB (red-green-blue), a számítógép által megjeleníthető alapadat; a H: (hue), az emberi színérzet paramétereit. A semleges színeknek (fehér-fekete-szürke) nincs színezete.

utótagjában a *beo* melléknév szerepel: *čipka-bela* (= csipke-fehér), *platno-bela* (= vászon-fehér). A legtermészetesebb azonban a jelzős szerkezetek alkalmazása, ha az asszociáció alapját képező főnévből melléknév hozható létre: *mramorno bela* (= márványos fehér), *biserno bela* (= gyöngyfehér).

Alaktani szempontból a 'fehér' alapszínen kívül a többi árnyalat mind szóösszetétel, előtagjukat konkrét dolgokat vagy elvont fogalmakat jelölő főnév képezi, utótagjuk pedig vagy a *fehér* szavunk, vagy az annak fölérendelt fogalom, a *szín*. Eredetüket tekintve legfőképp asszociatív jellegűek, s ebből adódik az, hogy az előtagban szereplő fogalom egyben az asszociáció alapját is képezi. Vannak köztük természeti jelenségek: *harmat, dér, felhő, hab, hó, gleccser, sár*, olyan állatok, amelyeknek szőre vagy valamely jellegzetes testrésze fehér (vagy az is lehet): *bárány, elefánt, hermelin, kagyló, lárva*, illetve szép számban jelentkeznek madárnevek: *galamb, gólya, hattyú, kócsag, toll*. Talán a legtöbb fehér árnyalat nevét a növénynevek hívták életre, közülük is a legszámosabbak a virágok: *gyöngyvirág, jázmin, krizantém, lilium, magnólia, margaréta, orchidea*, de a listán növények részei, illetve termései is szerepelnek: *szírom, bodza (virág), kókusz, nyár(fa)*. Továbbá motivációs alapul szolgáltak az olyan élelmiszerek, amelyek kitűnnek fehérségükkel, ezek a *cukor, liszt, só, tej, tejjel*, de a sárgás árnyalatúak között is van néhány: *marcipán, tojás(héj), zsír*. Anyagnevek is szerepelnek szép számban, ilyenek az *alabástrom, a gipsz, a kréta, a kristály, a litopon, a márvány, a papír, a porcelán*. Állaguktól, összetételüktől függően kiegészítő információkkal is szolgálhatnak: fényességet, hidegséget, keménységet, tisztaságot, áttetszőséget, porhanyósságot fejeznek ki. Néhány elvont dolog, képzeletbeli lény is előfordul: *álom, angyal, tündér*, valamint földrajzi nevek is motiválták az árnyalatnevek kialakulását: *Himalája, Alpok*, de ennél több a kémiai anyag indíttatású elnevezés: *barit, klór, ólom, ón, titán*, s itt kell megemlíteni a drágaköveket is: *gyémánt, gyöngy, opál*, továbbá a textíliafajtákat és a ruhaféléket: *csipke, fátyol, gyapjú, gyapot, gyolcs, patyolat, vászon, vatta*.

A felsorolt fehér árnyalatok különböző kontextusban fordulnak elő. Legtöbbjüket általános funkcióval használjuk, sok mindenre vonatkoztathatóak, mások viszont csak bizonyos tárgyak, fogalmak jellemzésére specializálódtak. Így például néhányukat inkább csak az arcszín vagy az emberi haj színére használjuk: *alabástromfehér* (kicsit régies, akkor volt divatban, amikor a fehér bőr volt a szépségideál, egyúttal jelölve a fehérséget és a hidegséget is), *falfehér* (sápadt arcú), *habfehér* (az általánosságban használt könnyed fehér árnyalat mellett a bőrszínre is vonatkozik), *halottfehér* (nagyon sápadt, beteges arcú), ilyenek még a *hattyúfehér*, *krétafehér*, *lárvafehér*, *liliomfehér*, *márványfehér*, *tejfehér* (nő és gyermek bőrének fehérségét hangsúlyozzák), az emberi őszülő hajszínt a következő fehér árnyalatokkal szoktuk megnevezni *dérfehér*, *hófehér*, *nyárfehér*. Pigmentnévként tartják számon a *barit-*, *ólom-* és *titánfehért*, divatnévként pedig az *alpin-*, *gleccser-*, *Himalája-*, *kristály-* és *magnóliafehéret*.

A deriváció

Még Berlin és Kay (Berlin, Brent–Kay, Paul 1969) a színekkel foglalkozó, ma már megkerülhetetlenek számító művükben lefektették az alapszíneket megnevező lexémák univerzális kötelező feltételeit, amelyekhez 98 különböző nyelv színneveinek az összehasonlítása révén jutottak el. Az egyik elv a színnevek továbbképezhetősége, az, hogy más szavakat, mellékneveket, főneveket, igéket és határozószókat deriválhatunk belőlük. A nyelvek többségében a színnév ugyanis egyben melléknév is és főnév is lehet, a mondatbeli viselkedésük, illetve a kontextuális tényezők szabják meg, hogy konkrétan milyen szófajként fordulnak elő. Így van ez a magyar és a szerb nyelvben is, hiszen már a fenti definiálás során is láthattuk ezt a kettőséget: a magyarban római kettessel vannak jelölve a főnévi jelentések, míg a szerbben a hatodik jelentés alpontjai tüntetik fel a főnévi funkciójú értelmeket.

A két nyelvben további melléknevek, főnevek, igék és határozószók is képezhetők a *fehér* szótövből és annak szerb megfelelőjéből. A magyar képzők következetesebb és átláthatóbb rendszert képeznek a nyelv agglutináló jellegéből

adódóan, ezért természetes, hogy a képzett szavak száma a magyarban nagyobb. Legtöbb melléknév hozható létre ily módon (37), majd főnév (21), gyakorisági szempontból harmadik helyen a határozószók (17) vannak, és végül az igék (11) következnek.

A képzett szavak nagy része másodlagos és harmadlagos deriváció eredménye. Ilyenkor mindig a derivátum képzésére szolgáló toldalékok állnak a szó végén. Melléknévképzés esetében gyakori a denominális, de a deverbális képzés is. Ha megfigyeljük ezek szerb fordítását, láthatjuk, hogy amennyiben szintén képzett szó az ekvivalens, azok nagy része kombinált, prefixumos-suffixumos képzés eredményei. Sokszor azonban, ha pontosan szeretnénk érzékeltetni a magyar kifejezés minden mozzanatát, a szerbben körülírást kell alkalmazni. Megjegyezhetjük azt is, hogy a magyar képzőrendszer sokfélesége következtében fordításkor kénytelenek vagyunk azonos megoldásokat alkalmazni a szerbben.

Melléknévképzés

szó	képzők			szerb fordítás
<i>fehéred</i>	-dad/-ded			beličast
<i>fehérecske</i>	-cska/-cske			malo belo, belkasto (deminutiv)
<i>fehérecskés</i>	-cska/-cske	-s		beličast
<i>fehéredő</i>	-odik/-edik/-ödik		-ó/-ő	postepeno postaje beo, izbeljuje se
<i>fehéredős</i>	-odik/ -edik/ -ödik	-ó/-ő	-s	koji ima sposobnost da postepeno postane beo
<i>fehérellő</i>	-l	-ó/-ő		koji se beli
<i>fehéres</i>	-s			beličast
<i>fehéresedő</i>	-s	-odik/ -edik/ -ödik	-ó/-ő	postepeno postaje beličast
<i>fehéresített</i>	-s	-ít	t/tt	izbeljivan
<i>fehéresítő</i>	-s	-ít	-ó/-ő	izbeljivač
<i>fehéreske</i>	-s	-ka/-ke		beličast (deminutiv)
<i>fehéreslő</i>	-s	-l(ik)	-ó/-ő	beličasti se
<i>fehéretlen</i>	-atlan/-etlen			bezbelo (nedostatak bele boje)

<i>fehérezett</i>	-z	-t/-tt		beljivan
<i>fehérező</i>	-z	-ó/-ő		izbeljivački
<i>fehérezős</i>	-z	-ó/-ő	-s	izbeljivački
<i>fehéritendő</i>	-ít	-andó/-endő		koji treba da se izbeli
<i>fehéritetlen</i>	-ít	-atlan/-etlen		neizbeljivan
<i>fehéritett</i>	-ít	-t/-tt		izbeljivan
<i>fehérithetetlen</i>	-ít	-ható/ -hető	-tlan/ -tlen	nemogućnost izbeljivanja
<i>fehérithető</i>	-ít	-ható/-hető		koji se može izbeljivati
<i>fehéritlen</i>	-ít	-tlan/-tlen		neizbeljivan
<i>fehéritő</i>	-ít	-ó/-ő		izbeljujući
<i>fehéritős</i>	-ít	-ó/-ő	-s	izbeljujući, koji služi za izbeljivanje
<i>fehérekedő</i>	-kodik/-kedik/-ködik		-ó/-ő	koji se beli
<i>fehérekés</i>	-ka/-ke	-s		beličast
<i>fehérlő</i>	-l(ik)	-ó/-ő		koji se beli
<i>fehérlős</i>	-l(ik)	-ó/-ő	-s	koji se beli
<i>fehérré</i>	-vá/-vé			pretvara u belo, čini belim
<i>fehérséges</i>	-ság/-ség	-s		prebelo (analogija prema <i>szépséges</i> – prelepo)
<i>fehérségi</i>	-ság/-ség	-i		belosni (stepen belosti)
<i>fehérségű</i>	-ság/-ség	-ú/-ű		belosni
<i>fehértelen</i>	-talan/-telen			bezbelo (nedostatak bele boje)
<i>fehérű</i>	-ú/-ű			belosni
<i>fehérülő</i>	-ul/-ül	-ó/-ő		početi se beleti
<i>fehéřült</i>	-ul/-ül	-t		pobeleo

Főnévképzés

szó	képzők		szerb fordítás	
<i>Fehér</i> ³			Feher kao prezime	
<i>fehérecske</i>	-cska/-cske		belka, belica (deminutiv), malo i belo	
<i>fehéredés</i>	-odik/-edik/-ödik	-ás/-és	beljenje	
<i>fehéres</i>	-s		beličasti	
<i>fehéresedés</i>	-s	-odik/ -edik/-ödik	-ás/-és	proces postajanja beličastim
<i>fehéresítés</i>	-s	-ít	-ás/-és	izbeljivanje
<i>fehéresség</i>	-s	-ság/-ség		beličasto svojstvo

³ Mint tulajdonnév.

<i>fehérezés</i>	-z	-ás/-és		1. iszivanje belog vina 2. insistiranje na beloj rasi
<i>fehérező</i>	-z	-ó/-ő		preterano insistiranje na belom (bilo da je rasa ili nešto drugo u pitanju)
<i>fehérítés</i>	-ít	-ás/-és		beljenje
<i>fehérítgetés</i>	-ít	-gat/-get	-ás/-és	izbeljivanje
<i>fehérítő</i>	-ít	-ó/-ő		izbeljivač
<i>fehérje</i>	-ja/-je			1. belančevina 2. belina 3. beonjača 4. belance 5. loj, mast
<i>fehérkedés</i>	-kodik/-kedik/-kődik		-ás/-és	preterano naglašavanje belog, rasizam
<i>fehérkedő</i>	-kodik/-kedik/-kődik		-ó/-ő	razmetanje svojom belinom, rasizam
<i>fehérként</i>	-ként			kao belo, kao belac
<i>fehérlés</i>	-l(ik)	-ás/-és		isticanje belinom
<i>fehérség</i>	-ság/-ség			belilo, belost
<i>fehértelenítés</i>	-talan/ -telen	-ít	-ás/-és	obezbeljivanje
<i>fehérülés</i>	-ul/-ül	-ás/-és		prelazak u belo, postajanje belim
<i>fehérzet</i>	-zat/-zet			belilo

Igeképzés

szó	képzők		szerb fordítás
<i>fehéredik</i>	-odik/-edik/-ödik		postajati beo
<i>fehérel(l(ik))</i>	-l	-l(ik)	beleti se
<i>fehéresedik</i>	-s	-odik/-edik/-ödik	izbeljivati se postepeno
<i>fehérez(ik)</i>	-z(ik)		nazivati belcem ili belim, bojiti u belo
<i>fehérít</i>	-ít		beliti, izbeljivati, bojiti u belo
<i>fehérítget</i>	-ít	-gat/-get	izbeljivati
<i>fehérített</i>	-ít	-tat/-tet	uticati, činiti da se nešto izbeli (kauzativ)
<i>fehérkedik</i>	-kodik/-kedik/-kődik		beleti se, razmetati se svojom belom bojom
<i>fehérlik</i>	-lik		beleti se
<i>fehérül</i>	-ul/-ül		izbeljuje se, postaje belo

Határozószó-képzés

szó	képzők			szerb fordítás
<i>fehérebben</i>	-bb		-an/-en	belje
<i>fehéredően</i>	-odik/ -edik/ -ödik	-ó/-ő	-an/-en	na način na koji nešto postaje belo
<i>fehérelve</i>	-l	-va/-ve		beleći se, izbeljujući
<i>fehéren</i>	-an/-en			belo
<i>fehéresebben</i>	-s	-bb	-an/-en	beličastije
<i>fehéresedve</i>	-s	-odik/ -edik/-ödik	-va/-ve	postajući belim
<i>fehéresen</i>	-s	-an/-en		beličasto
<i>fehéresítve</i>	-s	-ít	-va/-ve	beljeno
<i>fehérezve</i>	-z	-va/-ve		beleći
<i>fehérítetlenül</i>	-ít	-atlan/ -etlen	-ul/-ül	nebeljeno, neizbeljvano
<i>fehérítően</i>	-ít	-ó/-ő	-an/-en	na izbeljujući način
<i>fehérítve</i>	-ít	-va/-ve		izbeljujući, izbeljeno
<i>fehérkésen</i>	-ka/-ke	-s	-an/-en	beličasto, na beličasti način
<i>fehérlően</i>	-l	-ó/-ő	-an/-en	beleći se
<i>fehérségesen</i>	-ság/-ség	-s	-an/-en	na preterano beo način
<i>fehértelenül</i>	-talan/ -telen	-ul/-ül		bezbelosno
<i>fehérül</i>	-ul/-ül			belo

A 'fehér' színt tartalmazó frazeológiai egységek

A *fehér/beo* alapszót tartalmazó frazémák létrejöttét többnyire a színnév szemantikája és szimbolikája motiválta. A 'fehér', amint fentebb láttuk, leginkább pozitív jelentéssel bír, a fekete ellenpárját képezi. Mintegy mennyei világosságot állít szembe az alvilági sötétséggel. A 'fehér' zömmel a jó megtestesítője, a tisztasággal, ártatlansággal, nyugalommal, boldogsággal, fiatalsággal, étellel hozható kapcsolatba. Ugyanakkor azonban a haladásellenes politikai erőket, a megadást, a gyengeséget, valamint a félelmet, betegséget, öregséget és a halált is szimbolizálhatja. Vlajković és Stamenković (2013) *A Language and Ideology* könyvre hivatkozva megállapítja, hogy a 'fehér' és a 'fekete' ellentéte az emberi tapasztalatban és abban a tudásban rejlik, miszerint a tiszta, bontatlan napfény

fehér színű, s ha nincs napfény, akkor azt feketeként érzékeljük. Tehát a két szín ellentéte a konceptualizáción alapszik, a ‘fehér’ és ‘fekete’ önmagában se nem jó, se nem rossz, hanem az ember ilyen jelentéstöbbletet tulajdonít nekik. A különböző értékek az ikonográfiai referenciakeretben az emberi tapasztalat alapján létrejött alapértékeket reflektáló képekkel társulnak mélyebben az élet, illetve a halál dichotómiájával (Vlajković–Stamenković 2013: 550).

A ‘fehér’ alapszóval a magyarban és a szerbben megközelítőleg azonos számú frazeológiai egységet találtam,⁴ de teljes ekvivalenciáról már ritkábban beszélhetünk. Ami első pillanatra szembeűnő volt, az arra utal, hogy a szerb szólások, még akkor is, ha lexikai összetételük a magyar példakéval teljes mértékben megegyezik, nem általánosságban vonatkoztathatóak a tárgyakra, jelenségekre, hanem konkrétan az embert jellemzik. Itt most csak egy példát említek a *fehér, mint a hó* magyar hasonlat kapcsolatba hozható például a kenyérrrel, a bőrrel, a frissen meszelt fallal, míg a *beo kao sneg* csak emberi testrészsel (haj, szakáll, fog).

Az említett példán kívül létezik még néhány szóláshasonlat mindkét nyelvben, ezek leginkább valaminek a nagyon világos voltára utalnak. Amennyiben világos arcbőrt jelölnek, az lehet kívánatos (különösen a múlt századbeli szépségideált szemmel tartva), de közvetve utalhat az illető erkölcsére vagy testi és lelki állapotára is, arra ugyanis, hogy beteges vagy rémült.

magyar hasonlatok	jelentésük	szerb ekvivalensük⁵
<i>fehér, mint a fal</i>	nagyon sápadt arcú	<i>beo kao kreč</i>
<i>fehér, mint a galamb</i>	teljesen ősz, galambősz a haja	<i>golubije bela</i>
<i>fehér valami, mint a gyolcs</i>	vmi (pl. vászon) tiszta fehér, hófehér	<i>beo poput platna</i>
<i>fehér valami, mint a hattyú</i>	női testrész ragyogóan szép fehér színű	<i>labuđe beli (vrat)</i>

⁴ A magyar korpuszt a Bárdosi, Forgács, O Nagy, Litovkina és az ÉKSz., a szerbet pedig Matešić, Otašević és a RMS-ből gyűjtött példák képezik.

⁵ Amennyiben a szerb megfelelők nem dőlt betűkkel vannak feltüntetve, ez azt jelenti, hogy a szerb szótárakban nem tartják őket számon, de a beszélt nyelvben előfordulnak. Három magyar hasonlatnak viszont egyáltalán nincs ekvivalense a szerbben.

<i>fehér, mint a hipóreklám</i>	nagyon fehér bőrű személy	-
<i>fehér, mint a hó/fehérebb a hónál</i>	nagyon szép fehér (pl. kenyér, bőr, frissen meszelt fal)	<i>beo kao sneg</i>
<i>fehér, mint a kísértet</i>	ijesztően megviselt, sápadt és lesoványodott (személy)	<i>beo/ providan kao duh</i>
<i>fehér, mint a lilium</i>	ártatlan, erkölcsileg tiszta személy	-
<i>fehér, mint a patyolat</i>	1. (különösen bőr) finom, sima, fehér 2. vakító fehér, hófehér	-
<i>fehér, mint a tej</i>	nagyon fehér bőrű személy	<i>belo kao mleko</i>
<i>fehér, mint az alabástrom</i>	hamvasan tiszta, fehér (női arc, bőr)	<i>bele, providne puti</i>
<i>beo kao inje</i>	jako, vrlo beo (kosa, brada) ⁶	<i>dérfehér</i>
<i>beo kao kreda</i>	sasvim bled ⁷	<i>krétafehér</i>

A 'fehér' az erkölcsi TISZTASÁG, BECSÜLET, ÁRTATLANSÁG jelképe: *fehér, mint a lilium, fehérék közt európai*, s ha valaki *fehérre mos valakit* vagy *mossa magát*, szintén ennek az erkölcsösségnek a látszatát szeretné kelteni. Amennyiben azonban mégsem becsületes üzletről van szó, hanem gazdasági bűnözésről, akkor a *fehér-* előtagú összetétel elkövetőjének sajátos, munkájából adódó öltözetére utal: *fehérgalléros bűnözés, fehérgalléros bűnöző* (fehér inget viselő tiszt(ség)viselő). Az utóbbinak a szerbben részben a *biti s belim okovratnikom* szólás felel meg, 'olyan magas poszton levő személy, aki ártatlannak tetteti magát, holott nem az, de nem lehet rábizonyítani tettét'.

Itt kell megemlíteni a *fehér vicc* szókapcsolatot is a magyarban, amely az ártatlan, illetve nem sértő viccre vonatkozik, olyanra, amelyet nők vagy gyerekek előtt is el lehet mondani. Hasonló konnotációjú a *fehér irodalom* jelzős szerkezet is 'a társadalmi problémákat nem érintő, a nemiség kérdéseit kerülő, főleg serdülő lányoknak szánt irodalom'.

⁶ Nagyon, igen fehér (haj, szakáll).

⁷ Teljesen sápadt.

A ‘fehér’ a legfényesebb és legvilágosabb szín, a szerbben a *beo* melléknév, amint már fentebb említettem, eredetileg a fényességet és ragyogást is jelentette, ezért a ‘nap’ főnévvel alkot jelzős szerkezetet, míg a magyar ekvivalensekben a ‘fény’, és a ‘világosság’ (mint a fehér szín konceptuális részei) szerepelnek: *beli dan* (= fehér nap) – *fényes nap*, *izneti na beli dan* (= fehér napra visz ki) – *napfényre/nyilvánosságra hoz*, *ne videti ni bela dana* (= nem lát fehér napot sem) – *nem lát napvilágot*, *u po/usred bela dana* (= fehér nappal /nap közepén) – *fényes/világos nappal*.

A fehér a TÖKÉLYT, az ESZMÉNYT a FÉRFIIDEÁLT is kifejezheti: a *herceg a fehér lovon* a szerb frazeológiai szótárban a *princ na belom konju* (amely egyébként az élőnyelvben nagyon gyakori szólás) helyett, csak a *princ iz bajke* ‘mesebeli herceg’ változat van meg.

Néhány TERMÉSZETI JELENSÉGET, illetve a belőlük fakadó hiedelmeket is megőrizték az állandósult szókapcsolatok, a szólások. Ilyenek a *fehér éjszaka* – *bele noći* (‘sarkvidék közelében bizonyos ideig szinte nappali fénnel járó éjszaka’), *fehér karácsony* (‘olyan karácsony, amikor hó borítja a tájat’), ezzel rokon szólás a szerbben a *doći/osvanuti na belom konju* (‘hóval érkezik’ és nem kimondottan a karácsonyra vonatkozik), *fekete karácsony* – *fehér húsvét* (‘népi megfigyelés: ha karácsonykor nincs hó és olvad, húsvétkor hideg lesz és havazni fog’).

A vizet mint energiaforrást a magyar korpuszban két szerkezet is jelöli: a *fehér arany* és a *fehér szén*. Mindkettő a tiszta konceptualizációja is egyben. A szerbben is megtaláljuk a két jelzős szerkezetet, de míg a *beli ugalj* ugyanazt fejezi ki, mint a magyar, a *belo zlato* az arany fehér fémmel készült ötvözetére vonatkozik.

A ‘fehér’ egyfajta hiányt, űrt is jelenthet, s egyben a rossz, a negatív konnotációját is tartalmazza. Így a *fehér folt* ‘ismeretlen, még fel nem kutatott földrajzi vagy tudományos terület’ értelemben, a szerb *bela kuga* (= fehér pestis) az újszülöttek hiányát, a *bela udovica* (= fehér özvegy – nő) a férj hiányát, a *beli udovac* (= fehér özvegy – férfi) a feleség hiányát, a *gledati belo* (= fehéren néz) az értelem hiányát, a *ne pomaljati/pomoliti ni bela zuba* (= nem mutatja a foga

fehérjét sem) a beszéd hiányát illusztrálja. Létezik a magyarban is egy szólás, amely a fehér fogakat említi, de egészen más értelemben használjuk: *kimutatja a foga fehérjét* annyit jelent, hogy 'megmutatja eddig leplezett, gonosz szándékát'.

Ha valami nagyon elüt a többitől, ha rendkívüli ritkaságot, vagy másságot képvisel, akkor azt mindkét nyelvben a *fehér holló – bela vrana* ekvivalens szólással illetik.

Az öszülő, fehér haj, szakáll az emberi élet alkonyának, az ÖREGSÉGnek a jele. A magyarban inkább a bőr színét hasonlítják valamely fehér jelenséghez, kimondottan az ősz hajra csak a *fehér, mint a galamb* hasonlat vonatkozik. A szerbben ennél sokkal több szólás fordul elő ilyen funkcióban: *beo kao inje* (= fehér, mint a dér, 'nagyon fehér/ősz haj'), *bela brada* (= fehér szakáll, 'nagyon idős férfi'), *bela glava* (= fehér fej, két jelentése is van 1. 'ősz fej' 2. 'okos, tapasztalt személy'), *bele plesti/plesti bele vlasi* (= fehéret/fehér haját fonja, 'ősz hajú nő, megvénült hajadon'), s nem utolsósorban a *bele godine* (= fehér évek, 'öregkor'). De a halállal is kapcsoltsba hozza a szerb frazeológia a fehér színt: *bela smrt* (= fehér halál) – *fagyhalál*. A pestis halálos betegséggel alkotott jelzős szerkezetben *bela kuga* (= fehér pestis) a szándékos elvetélést és a gyermekvállalásról való lemondást, szélesebb kontextusban pedig az alacsony szülési/születési arányt, illetve a népszaporulat negatív arányszámát jelöli.

Létezik még néhány azonos szólás a két nyelvben, amelyek bizonyos jellegzetes rendeltetésű tárgyakra vonatkoznak. Így a *fehér zászló – bela zastava, kitűzi a fehér zászlót – istači belu zastavu*, a megadást, a fegyverletételt, a kapitulációt, a küzdelemtől való elállást, a célokról, elvekről való lemondást, a tárgyalás kényszerűségének elfogadását s egyben a gyengeség elismerését is jelenti. Hasonló, de ennél sokkal pozitívabb konnotációjú a *felszáll a fehér füst vhol* szólásnak, amely valamely régen várt egyezség, kompromisszumos döntés, engedély megszületéséről tanúskodik.

A *fehér könyv – bela knjiga* diplomáciai okmányok gyűjteményét képezi, amelyet valamely kormány álláspontjának, eljárásának igazolására tesz közzé,

illetve olyan kiadvány, amelyben egy érdekcsoport (többnyire politikai párt) kifejtí saját nézeteit.

A *fehér pénz*nek a szerbben csak formai ekvivalense a *beli novci/bele pare* szókapcsolat. Míg a magyarban jelenthet ‘ezüstpénzt’ vagy pedig a ‘hátlapján fehérén hagyott bankjegyet’, addig a szerbben a megtakarított pénzre vonatkozik.⁸

S míg a *beli hleb* ‘fehér kenyér’ frazéma a jómódra utal, addig a *biti na belom hlebu* szólásnak egészen más jelentése van. Ugyanis egykor azt a rabot, akit halálra ítélték, az utolsó napon megkülönböztetett bánásmódban részesítették, így a kivégzés előtt fehér kenyeret kapott enni. Az említett szerkezet ezt a hagyományt őrizte meg.

Még egy gyakori szó szerkezet létezik a szerbben a ‘fehér’ színnel, amely több szólásban is tetten érhető. Ez a *beli svet* amely szó szerint ‘fehér világot’ jelent, de valójában messzi, idegen, ismeretlen tájakat jelöl. Ilyenek még a *bežati/ići/otići preko bela sveta* (= elmenekül/elmegy a fehér világon át) ‘elmegy otthonról messzire, idegen országba’, *bežati/pobeći/poći/otisnuti se u beli svet* (= elmenekül/elindul/elrugaszkozik a fehér világba) ‘otthagyja otthonát a jobb megélhetés érdekében’, *obijati beli svet* (= koptatja/tapossa a fehér világot) ‘ismeretlen/idegen országokban ide-oda vetődik’. Mindezekre a magyarban csak azt szoktuk mondani, hogy ‘a nagyvilág’, ‘világgá megy’, ‘járja a nagyvilágot’.

A teniszt mindkét érintett nyelvben *fehér sport*nak nevezik, legfőképp abból a képből kiindulva, hogy régen csak fehér ruhában játszották.

Léteznek tréfás szólások is mindkét nyelvben, bár teljesen más kontextusban használjuk őket, és más a lexikai szerkezetük is. A magyarban, amikor valaki valamilyen okból kifolyólag hány, a telefon- és a WC kagyló közötti homonimitás jut kifejezésre a *belebeszél/beleszól a nagy fehér mikrofonba, telefonál a nagy fehér kagylóba* szólásokban.

A szerbben a *beli konac*, szó szerint ‘fehér cérna’ ironikusan pálinkát jelent.

⁸ Csak érdekességként említjük, hogy a takarít ige szinonimája a tisztít, tehát a megtakarított pénz tiszta, a legtisztább, legfényesebb szín pedig a fehér.

Összetételek, szó szerkezetek

Mindkét nyelvben vannak olyan kifejezések, amelyek nem számítanak frazémának, de gyakran előforduló összetételeket vagy állandósult szókapcsolatokat képeznek. Jelentésük olykor – akár a szólások esetében is – nem azonos alkotóelemeik jelentésének összegével, még akkor sem, ha szó szerinti fordítással adhatjuk vissza őket a célnyelvben.

Ilyen pl. a magyarban a *fehércseléd* vagy *fehérnép* szókapcsolat, amelyek a nőkre, asszonyokra vonatkoznak. Valami hasonló létezik a szerbben, ez a *belo roblje* 'fehér rabok', amely szintén női személyeket jelent, de nem semleges értelmű, hanem a nőcsempészet áldozataira vonatkozik, olyan nőkre, akiket rabszolgakereskedelem vagy csalás által egykor a török háremekbe, ma pedig nyilvánosházakba hurcolnak.

Itt most csak néhány összetételt említek, a dolgozat második mellékletében viszont (a teljesség igénye nélkül) felsorolom a magyarban előforduló kollokációs egységeket, szerb fordításukkal.

<i>fehéranyag</i> ⁹ ipar	čista supstanca
<i>fehérállomány</i> ¹⁰ bonc	svetliji deo mozga, bela moždina
<i>fehérbádog</i> ¹¹ ipar	beli lim
<i>fehérbor</i>	belo vino
<i>fehérfolyás</i> ¹² orv	belo pranje
<i>fehérgalléros</i> átv	službenik ili funkcioner
<i>fehérgárdista</i> tört	Belogardejac
<i>fehérjelánc</i> vegy	lanac belančevina
<i>fehérjetakarmány</i> mezőg	stočna hrana bogata belančevinama
<i>fehérjetartalom</i> vegy	sadržaj belančevina
<i>fehérjevizelés</i> orv	izlučivanje belančevina putem mokraće

⁹ Edények, hintőpor készítéséhez használt tiszta anyag.

¹⁰ Az agynak belső, világosabb színű része.

¹¹ Horganyozott, rozsdálló bádog.

¹² Fehér váladék a hüvelyből.

<i>fehérlepke</i> áll	beli leptir
<i>fehérmáj</i> bonc	bela džigerica
<i>fehérnemű</i>	beli veš
<i>fehérnép</i>	žene
<i>fehérorosz</i>	Belorus
<i>fehérpecsenye</i> konyha	bela vešalica
<i>fehérrépa</i> növ	bela rotkva
<i>fehérszemély</i>	žena
<i>fehérterror</i> tört	beli teror
<i>fehérvarrónő</i>	krojačica koja šije beli veš i posteljinu
<i>fehérvasárnap</i>	prva nedelja posle Uskrsa
<i>fehérvérsejt</i> orv	bela krvna zrnca
<i>fehérvérű</i> orv	belokrvan
<i>fehérvérűség</i> orv	belokrvnost

A fentiekből kiderül, hogy a szerb nyelvű ekvivalensek nagy részében is jelen van a ‘fehér’ mint színnév. De nem mindig van így, az alábbi felsorolásban szerb növény- és állattani terminusok fordulnak elő, itt már azt láthatjuk, hogy a megfeleltetéskor egyetlen egyszer fordul csak elő a magyarban a *fehér*:

<i>belobor</i>	fenyő
<i>belocvat</i>	sárga nárcisz, húsvétvirág
<i>belodun</i>	nyúlszapúka, nyúlhere
<i>beloglavica</i>	dárdahere
<i>belogorica</i>	lombhullató fa
<i>belograb</i>	gyertyánfa
<i>belograd</i>	fehérmellű
<i>belojka</i>	virágos kender
<i>belopandara</i>	kökényszilva
<i>belorepka</i>	vörös szárnyú koncér/ keskeny levelű ökörfarkkóró
<i>belošljiva</i>	kökényszilva

belouška

vízisikló

belovina

tölgyfa (anyag)

Említsük még meg a *bela tehnika* szerkezetet, amely a háztartási gépekre vonatkozik.

Összegzés

Függetlenül attól, hogy a magyar és a szerb nyelv genetikailag és tipológiailag is különböző nyelvcsoporthoz tartozik, a 'fehér' kontrasztív összevetése során arra a következtetésre jutottunk, hogy az elemzés tárgyát képező nyelvek között az érintett fogalomkör kapcsán nagyfokú hasonlóság, sőt azonosság is kimutatható. Az ekvivalencia több síkon is tetten érhető, így a fogalom szemantikai síkján, a szimbólumrendszerén, a frazeológia terén is jelentkezik. Mindez a két nép és kultúra évszázadokon keresztül való egymás mellett és együttélésével magyarázható. Azonban eltéréseket is tapasztalhatunk, amelyek viszont legnagyobb mértékben a nyelvi rendszerbeli különbségekből erednek. Lévén a magyar agglutináló, a szerb pedig flektáló nyelv, az eltérések legfőképpen a két lexéma származékszavai, valamint az árnyalatok megnevezése között mutatható ki. A magyar nyelv szintetikus kifejezőmódja itt kifejezetten szemben áll a szerb analitikus megfogalmazásokkal.

1. számú melléklet: A fehér szín árnyalatai¹³

Tiszta színek

fehér	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	white	beo/bela/belo
<i>álomfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	dream-white	beo poput sna
<i>alpinfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	Alpine-white	alpsko bela
<i>angyalfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	angel white	andeosko bela

¹³ Itt olyan árnyalatnevek is szerepelnek, amelyek nem tartalmazzák a fehér lexémát, de ettől függetlenül a fehér színtartományába tartoznak.

<i>baritfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	baryte-white	baritno bela
<i>csipkefehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	lace white	čipka-bela
<i>dérfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	frost white	beo kao inje
<i>fátyolszín</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	white veil color	boja belog vela
<i>felhőfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	cloud white	oblak-bela
<i>galambfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	dove white	golubije bela
<i>gleccserfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	glacier white	glečer-bela
<i>gyapotfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	cotton-white	pamuk-bela, pamučno bela
<i>gyolcsfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	fine linen white	platno-bela
<i>gyöngyvirágfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	lily of the valley white	đurđevak-bela
<i>habfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	foam white	bela poput pene
<i>harmatszín</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	dew color	boja rose
<i>hattyúfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	swan white color	labuđe bela, boja belog labuda
<i>hermelinfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	ermine white	hermelin-bela
<i>Himalája-fehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	Himalaya white	himalajskobela
<i>hófehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	snow white	snežnobela
<i>jázminfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	jasmine white	jasmin-bela
<i>kókuszfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	coconut white	kokos-bela
<i>krétafehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	chalk white	bela poput krede
<i>lilliomfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	lily white	ljiljan-bela
<i>margarétafehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	daisy white	margareta-bela

<i>ólomfehér</i> ¹⁴	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	lead-, flake-white	olovo-bela
<i>orchideafehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	orchid white	orhideja-bela
<i>sófehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	salt white	so-bela, bela poput soli
<i>szíromfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	petal white	bela poput latice
<i>titánfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	titanium white	titan-bela
<i>tündérfehér</i>	#FFFFFF, RGB: 255 255 255, H: -	fairy white	bela poput vile

Egyéb fehér színárnyalatok

magyar	a szín adatai	angol	szerb fordítás
<i>alabástromfehér</i>	#EFEBE5, RGB: 239 235 229, H: 35	alabaster-white	alabaster-bela
<i>báránnyfehér</i>	#FDF8F3, RGB: 253 248 243, H: 30	lamb white	jagnje-bela
<i>bécsi fehér</i>	-	Vienna white	bečko bela
<i>bodzafehér</i>	#F3FAD2, RGB: 243 250 210, H: 71	elderflower color	zova-bela
<i>cukorfehér</i>	#F8F8E9, RGB: 248 248 233, H: -	sugar white	šećer-bela
<i>elefántcsontfehér</i>	#FDF6E4, RGB: 253 246 228, H: -	ivory color	slonovača-bela
<i>falfehér</i>	#F9F7F2, RGB: 249 247 242, H: -	wall white	zid-bela
<i>gipszfehér</i>	#E6E3D8, RGB: 230 227 216, H: -	gypsum color	gips-bela
<i>gólyafehér</i>	#F2F4E1, RGB: 242 244 225, H: 66	stork color	bela poput rode
<i>gyapjúfehér</i>	#EDE2CA, RGB: 237 226 202, H: 41	wool white	vunenobela
<i>gyémántfehér</i>	#F3F8FF, RGB: 243 248 255, H: 215	diamond white	dijamant-bela
<i>gyöngyfehér</i>	#F3F2E8, RGB: 243 242 232, H: 55	pearl white	bisernobela
<i>halottfehér</i>	-	dead white	mrtvačkobela

¹⁴ Névváltozatai között szerepel a görögfehér, szaturnuszfehér, kremsi fehér, velencei fehér, fedőfehér, perzsafehér, cerussa.

<i>holdezüst</i>	#EEEDF8, RGB: 238 237 248, H: 245	Moon-silver	srebrna poput meseca
<i>kagylófehér</i>	#FAF2EE, RGB: 250 242 238, H: 20	shell white	školjka-bela
<i>klórfehér</i>	#F5F3EB, RGB: 245 243 235, H: 48	chlorine white	hlor-bela
<i>kócsagfehér</i>	#FAFFFE, RGB: 250 255 254, H: -	heron white	čaplja-bela
<i>kristályfehér</i>	#EBF3FA, RGB: 235 243 250, H:208	crystal white	kristalnobela
<i>krizantémfehér</i>	#FBFDE9, RGB: 251 253 233, H: 65	chrysanthe- mum w.	hrizantema-bela
<i>lárvafehér</i>	#F3EACC, RGB: 243 234 204, H: 45	larva white	larva-bela
<i>liszfehér</i>	#F4F2ED, RGB: 244 242 237, H: 43	flour color	brašno-bela
<i>litoponfehér</i>	#F0F0F0, RGB: 240 240 240, H: -	lithopone white	litopon-bela
<i>magnóliafehér</i>	#FBFAFA, RGB: 251 250 250, H: -	magnolia white	magnolija-bela
<i>marcipánfehér</i>	#F2ECDA, RGB: 242 236 218, H: 45	marcipane white	marcipan-bela
<i>márványfehér</i>	#F4F4F2, RGB: 244 244 242, H: -	marble white	mramornobela
<i>mészfehér</i>	#EEECE4, RGB: 238 236 228, H: -	limestone white	kreč-bela
<i>nyárffehér</i>	#EBEBE2, RGB: 235 235 226, H: -	poplar white	topola-bela
<i>ónfehér</i>	#FDF2E4, RGB: 253 242 228, H: 34	tin glaze white	kalajnobela
<i>opálfehér</i>	#F7F9FE, RGB: 247 249 254 , H:223	opal white	opalnobela
<i>papírfehér</i>	#F4EDE5, RGB: 244 237 229, H: 32	paper white	papir-bela
<i>patyolatfehér</i>	#F3FBFF, RGB: 243 251 255, H:200	lawn cambric white	belo poput vela
<i>porcelánfehér</i>	#FFFDF3, RGB: 255 253 243, H: -	porcelain white	porculanskobela
<i>sárffehér</i>	#EBE7AE, RGB: 235 231 174, H: 56	-	blato-bela
<i>tejjfehér</i>	#FCFBF7, RGB: 252 251 247, H: 48	milky white	belo poput mleka

<i>tejjefehér</i>	#F8F8EB, RGB: 248 248 235, H: 60	sour cream white	pavlaka-bela
<i>télfehér</i>	#ECF7FF, RGB: 236 247 255, H:205	winter white	zimsko bela
<i>tojáshéjszín</i>	#F0EFE4, RGB: 240 239 228, H: 55	egg shell color	boja ljuske jajeta
<i>tollfehér</i>	#F7F7F7, RGB: 247 247 247, H: -	feather white	belo poput pera
<i>vászonfehér</i>	#FDFFF3, RGB: 253 255 243, H: -	linen white	platno-bela
<i>vattafehér</i>	#FEFEF7, RGB: 254 254 247, H: -	cotton wool white	vata-bela
<i>zsírfehér</i>	#FFFAE5, RGB: 255 250 229, H: 48	lard white	mast-bela

2. számú melléklet: Magyar szóösszetételek, kollokációk és szerb megfelelőik

<i>fehéracél</i>	beli čelik
<i>fehér agyag</i>	bela glina
<i>fehérállomány</i>	bela moždina
<i>fehér angyal</i>	beli anđeo
<i>fehéranyag</i>	čista supstanca
<i>fehérarany</i>	belo zlato
<i>fehéráru</i>	bela roba (bela tehnika, belo meso, loj, belo pecivo, beli veš)
<i>fehér azbeszt</i>	beli azbest
<i>fehérbabos</i>	na bele tufnice
<i>fehér bábú</i>	bela figura
<i>fehér bádóg</i>	beli lim
<i>fehér bárány</i>	bela ovca
<i>fehér barát</i>	beli fratar, monah
<i>fehér bencések</i>	beli benediktinci
<i>fehérbeton</i>	beli beton
<i>fehérbimbós állapot</i>	faza belih pupoljaka (kod razvitka cveta)
<i>fehér bolševizmus</i>	beli boljševizam, krajnja desničarska ideologija

<i>fehérbor</i>	belo vino
<i>fehér bors</i>	beli biber
<i>fehérbe boruló</i>	postati beo
<i>fehér boszorkány</i>	bela veštica, dobra veštica
<i>fehér bot</i>	beo štap (kao pomoćno sredstvo slepih)
<i>fehér bunda</i>	1. belo krzno, bela bunda, 2. snežni pejzaž (metaforično)
<i>fehér cár</i>	beli car (nezavistan vladar)
<i>fehércement</i>	beli cement
<i>fehér cigányok</i>	beli Cigani
<i>fehér címkés</i>	sa belom etiketom (za razlikovanje nekih proizvoda)
<i>fehér cukor</i>	beli šećer (1. rafinisani šećer, 2. heroin)
<i>fehér csekk</i>	nalog za poštansku uplatu
<i>fehércseléd</i>	žena, žensko čeljade
<i>fehércserép</i>	bela keramička posuda, majolika
<i>fehér csillag</i>	bela zvezda (1. nebesko telo, 2. monaški red, 3. beli beleg na čelu konja ili stoke)
<i>fehér csokoládé</i>	bela čokolada
<i>fehér csont</i>	bela kost
<i>fehér csönd</i>	bela tišina (kao metafora smrti)
<i>fehér damaszt</i>	beli damast
<i>fehér egér</i>	beli miš (1. laboratorijski miš, 2. miš koji se priviđa alkoholičarima)
<i>fehéregyensúly</i>	ravnoteža, balans bele (foto)
<i>fehér éjszaka</i>	bele noći
<i>fehér elefánt</i>	beli slon
<i>fehér ember</i>	beli čovek
<i>fehéérc</i>	bela ruda, arsenopirit
<i>fehér Európa</i>	bela Evropa
<i>fehérezüst</i>	belo srebro

<i>fehér faj</i>	bela rasa
<i>fehér falú</i>	sa belim zidinama
<i>fehér fátyol</i>	beli veo
<i>félfehér</i>	polubeli
<i>fehérfém</i>	beli metal
<i>fehér fény</i>	bela svetlost
<i>fehér festék</i>	bela farba
<i>fehér folt</i>	bela mrlja
<i>fehérfolyás</i>	belo pranje
<i>fehérfoszfor</i>	beli fosfor
<i>fehérföld</i>	1. gips, 2. krečnjak, 3. bela zemljana boja
<i>fehér főnök</i>	1. beli poglavica, 2. uticajan čovek
<i>fehér füst</i>	beli dim
<i>fehér galamb</i>	beli golub (1. mir, 2. sed čovek, 3. zatvorenik koji dugo izdržava kaznu)
<i>fehér gálic</i>	galica, cink-sulfat
<i>fehérgalléros</i>	sa belim okovratnikom – čovek koji se bavi intelektualnim radom, koji je na položaju, funkcioner
<i>Fehér Gárda</i>	Bela garda
<i>fehér gyász</i>	bela žalost
<i>fehér haj</i>	bela, seda kosa kao simbol starosti
<i>fehérbe hajlik</i>	beličaste boje, koja ima primese bele, koja vuče na belo
<i>fehérhalak</i>	bela riba
<i>fehér halál</i>	bela smrt (1. tuberkuloza, 2. dijabetes nastao konzumacijom belog šećera, 3. kokain)
<i>fehér hályog</i>	bela mreža
<i>Fehér Ház</i>	Bela kuća
<i>fehér hét</i>	bela nedelja (nedelja posle Uskrsa)
<i>fehérhímzés</i>	beli vez
<i>fehér hó</i>	1. beli sneg 2. heroin

<i>fehér holló</i>	beli gavran
<i>fehér homok</i>	beli pesak
<i>fehér hölgy</i>	bela dama (1. tajanstvena žena, 2. duh u belo haljini, 3. Devica Marija, 4. žena iz reklama poznatih brendova, 5. kokain, droga)
<i>fehér húсок</i>	belo meso (živina, riba)
<i>fehérhúsvét</i>	beli Uskrs (divlja ruža koja cveta oko Uskrsa, <i>Anemone nemorosa</i>)
<i>fehér izzás</i>	belo usijanje (1400° C tačka usijanja nekih materija)
<i>fehérbe játszik</i>	naginje na belo, presijava se u belo
<i>fehér karácsony</i>	beli Božić (sa snegom)
<i>fehér kaviár</i>	beli kavijar
<i>fehér kenyér</i>	beli hleb
<i>fehér kerámia</i>	bela keramika (porculan, fajans, majolika)
<i>fehér kereszt</i>	beli krst (karitativna organizacija)
<i>fehér kesztyű</i>	bela rukavica
<i>fehér király, vezér</i>	bele figure u šahu, ili junaci iz bajke
<i>fehér kísértet</i>	bela utvara, duh
<i>fehér kóla</i>	Šveps
<i>fehér kontinens</i>	beli kontinent (1. Antarktik, 2. Evropa)
<i>fehér korhadás</i>	bela trulež (bolest drveća)
<i>fehér könyv</i>	bela knjiga
<i>fehérköpeny szindróma</i>	sindrom belog mantila
<i>fehér különítmény</i>	beli odred (1. deo grupe koja izvodi samostalne akcije, 2. sportski klubovi)
<i>fehér lap</i>	prazan list
<i>fehér lelki</i>	belog duha (1. čista duša – bezgrešan, 2. duh u belom čaršavu)
<i>fehér lepel</i>	beli čaršav (1. snežni predeo, 2. posmrtni pokrov, 3. simbol nevinosti)
<i>fehér lilium</i>	beli ljiljan (simbol nevinosti)

<i>fehér lista</i>	bela lista
<i>fehér liszt</i>	belo brašno
<i>fehér ló</i>	beo konj
<i>fehér mágia</i>	bela magija
<i>fehérmáj</i>	bela džigerica (1. pankreas, 2. žena sa velikim seksualnim potrebama, 3. cvet <i>Parnassia palustris</i>).
<i>fehérmártás</i>	bešamel-sos
<i>fehérmárvány</i>	beli mermer
<i>fehér máz</i>	bela glazura (1. gleđ na keramici, 2. šećerna glazura na poslasticama)
<i>fehér medve</i>	beli medved
<i>fehér menyasszonyi ruha</i>	bela venčanica
<i>fehér mész</i>	beli kreč
<i>fehérmosás</i>	pranje belog veša
<i>fehérmosogatás</i>	pranje belog posuđa (tanjiri, čaše, pribor za jelo)
<i>fehér mustár</i>	beli senf (<i>Sinapis alba</i>).
<i>fehérnemű</i>	beli veš, donji veš
<i>fehérnép</i>	žene
<i>fehérolaj</i>	belo ulje (visokog stepena čistoće)
<i>fehérolomérc</i>	ruda belog olova
<i>fehér opál</i>	beli opal
<i>fehér óriás</i>	beli div (1. zvezda, faza u razvoju zvezde, 2. vrsta kod životinja)
<i>fehérorosz</i>	Belorus
<i>fehér orrszarvú</i>	beli nosorog
<i>fehérvöntvény</i>	beli liv (liveno gvožđe nastalo brzim hlađenjem, ne sadrži grafit)
<i>fehér öv</i>	beli pojas (u borilačkim sportovima)
<i>Fehér palota</i>	Bela palata (na Tibetu)
<i>fehér papír</i>	beli papir, prazan papir
<i>fehérpecsenye</i>	bela pečenica, krmenadla

<i>fehérpenész</i>	bela plesan (1. trulež, bolest biljaka, 2. plesan na nekim sirevima)
<i>fehér pénz</i>	beli novac (od srebra)
<i>fehér pestis</i>	bela kuga (1. tuberkuloza, 2. mali broj novorođene dece)
<i>fehér por</i>	beli prah (1. soda za pranje, 2. droga u prahu, 3. sumnjiva materija, otrov, eksploziv)
<i>fehér porcelán</i>	beli porculan
<i>fehér propaganda</i>	bela propaganda (koji ne manipuliše svesno, otvoren je i zna se odakle potiče informacija, nastoji da bude autentičan i ne koristi laži)
<i>fehérréz</i>	alpaka
<i>fehérrizs</i>	glazirani pirinač
<i>fehérrohadás</i>	bela trulež (gljivično oboljenje biljaka)
<i>fehér rózsa</i>	bela ruža
<i>fehérrozsa</i>	bela rđa (1. gljivično oboljenje biljaka, 2. javlja se na pocinkovanim površinama)
<i>fehér rum</i>	svetli rum
<i>fehér sajtok</i>	beli sirevi
<i>fehér sámán</i>	beli vrač
<i>fehér sas</i>	beli orao
<i>fehérsisakosok</i>	beli šlemovi (dobrovoljni civilni spasioci)
<i>fehér sivatag</i>	bela pustinja
<i>fehér só</i>	kuhinjska so, Himalajska bela so
<i>fehér sólyom</i>	beli soko
<i>fehér sport</i>	beli sport, tenis
<i>fehér szakállú</i>	belobradi, Deda Mraz
<i>fehér szalonna</i>	bela slanina
<i>fehérszemély</i>	žena
<i>fehér szemfedő</i>	beli pokrov
<i>fehér szén</i>	hidrocentrala
<i>fehér tea</i>	beli čaj

<i>fehér tégl</i>	bela cigla
<i>fehér telepes</i>	beli doseljenik
<i>fehérterror</i>	beli teror (odmazda nekon revolucije, vraćanje starog režima)
<i>fehér tinta</i>	beli tuš (za retuširanje, grafiku, specijalnu štampu)
<i>fehér törpe</i>	beli patuljak (zvezda u zadnjoj fazi svog nastanka)
<i>fehérben úszik</i>	obasjan belom bojom
<i>fehér üveg</i>	1. obično, nebojeno, prozirno staklo, 2. peskareno staklo
<i>fehérvár</i>	bela tvrđava, čest sastavni deo naziva gradova
<i>fehérvas</i>	belo gvozdé
<i>fehérvasárnap</i>	bela nedelja, nedelja posle Uskrsa
<i>fehérvérűség</i>	leukemija
<i>fehér vérsejt</i>	bela krvna zrnca
<i>fehér vértanú</i>	beskrvno mučeništvo, beli mučenik umire prirodnom smrću, ali prethodno mučen
<i>fehér viselet</i>	bela nošnja
<i>fehérfafír</i>	beli safir
<i>fehérfaj</i>	bela buka, pojam u audio-tehnici, ujednačena buka
<i>fehér zászló</i>	bela zastava
<i>fehérfoknis</i>	muškarac bez manira i ukusa u oblačenju
<i>három fehér méreg</i>	tri bela otrova: so, brašno, šećer
<i>herceg fehér lovon</i>	princ na belom konju
<i>tejf fehér köd</i>	gusta magla
<i>tojásfehérje</i>	belance jajeta
<i>vakító fehér</i>	zaslepljujuće bela

Bibliográfia

- Bárdosi Vilmos 2012. A magyar szólások, közmondások értelmező szótára fogalomköri szómutatóval. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Berlin, Brent – Kay, Paul 1969. Basic Color Terms: Their Universality and Evolution. Berkeley: University of California Press.
- Forgács Tamás 2003. Magyar szólások és közmondások szótára. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Földvári Melinda: Színszótár <http://www.szintan.hu/> (utoljára megtekintve: 2019.07.12.)
- HTML színek és kódok <http://htmlinfo.polyhistor.hu/js13ref/colors.htm/> (utoljára megtekintve: 2019.07.22.)
- ISCC-NBS Dictionary of Colour Names <http://www.tx4.us/nbs/nbs-a.htm/> (utoljára megtekintve: 2019.07.20.)
- Ivić, Milka 1995. O nazivima boja. In: Milka Ivić O zelenom konju – novi lingvistički ogleđi. Beograd: Slovoĝraf. 9–101.
- Ivić, Milka 1999. Belo kao lingvistički i kulturološki problem. Južnoslovenski filolog 55, 1–19.
- Litovkina T. Anna 2010. Magyar közmondások nagyszótára. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Matešić, Josip 1982. Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: Školska knjiga.
- ÉKSz 2003. Magyar Értelmező Kéziszótár. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- O. Nagy Gábor 1966. Magyar szólások és közmondások. Budapest: Gondolat.
- Otašević, Đorđe 2012. Frazeološki rečnik srpskog jezika. Novi Sad: Prometej.
- RMS 2007. Rečnik srpskoga jezika Novi Sad: Matica srpska.
- Vlajković, Ivana–Stamenković, Dušan 2013. Metaphorical Extensions of the Colour Terms Black and White in English and Serbian. In: Šesti međunarodni interdisciplinirani simpozijum Susret kultura–Zbornik radova. Novi Sad: Filozofski fakultet. 547–558.

The Colour 'White' in Hungarian and Serbian

Edit Andrić, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of Hungarian Studies

Abstract

Colours are all around us, but the terms used for naming the shades of the basic colours show significant crosslinguistic differences. The author has already offered a contrastive analysis of several colour terms in Hungarian and Serbian. Therefore, this paper explores the manifestations of the colour 'white' and provides the analysis of the terms used for this colour in Hungarian and Serbian, establishing the exact semantics of the lexemes which denote the colour 'white', the origin of these words, and presents an overview of the shades of 'white' in the languages under scrutiny.

This study also deals with the symbolism of the colour 'white' in Hungarian and Serbian. In particular, the paper analyses the forms derived from the colour terms *fehér* and *beo*. The phrases containing the colour 'white' are often fixed expressions and are used as such in everyday communication. This is why the paper also includes an overview of collocations and phraseological units that contain this basic colour in the languages analysed, thereby illustrating the different ways in which 'white' is conceptualized in the two cultures.

The paper is primarily based on colour terms used in Hungarian, Serbian equivalents of which are found in the literature, in colloquial language, and on the Internet.

Keywords: colour terms, shades, *fehér*, *beo*, phraseology, Hungarian, Serbian.

Bela boja u mađarskom i srpskom jeziku

Edita Andrić, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Katedra za hungarologiju

Sažetak

Boje se nalaze svude oko nas i univerzalno svojstvo čoveka je da pomoću čula vida može da ih razlikuje. Međutim, nazivi za nijanse osnovnih boja se razlikuju u jezicima. Autorka rada se u više navrata bavila nazivima za boje u mađarskom i srpskom jeziku, stoga u ovom radu istražuje pojavu bele i termine koji se koriste za ovu boju u pomenutim jezicima, baveći se značenjima tih leksema, njihovim poreklom, i daje pregled nijansi bele u mađarskom jeziku, nastojeći da se pronađu prevodni ekvivalenti u srpskom. Posebna se pažnja poklanja derivacionom potencijalu reči *fehér*, ali i kognitivno-lingvističkom značaju bele boje. U svakodnevnoj komunikaciji su često prisutni izrazi sa odrednicom feher i beo, te se rad posebno fokusira na frazeologije i na kolokacijske strukture, ukazujući na sličnosti i razlike u jezicima koji su predmet analize. Građa se prvenstveno bazira na mađarskim terminima iz internet baze podataka, i na leksemama i izrazima iz rečnika, odnosno na njihovim prevodima na srpski jezik.

Gljučne reči: nazivi za boje, nijanse, *fehér*, *beo*, frazeologija, mađarski jezik, srpski jezik.